

Оцінка економічної безпеки промислових підприємств: методичні аспекти

Розроблення та реалізація кожного рішення в сфері економічної безпеки підприємства повинні спиратися на результати оцінки фактичного рівня безпеки. Достовірність, повнота, своєчасність та комплексність інформаційного підґрунтя забезпечує своєчасну реалізацію захисних заходів. Наявні методичні підходи до оцінки економічної безпеки підприємств характеризуються рядом недоліків, які ускладнюють їх практичне застосування. Запропонований підхід дозволяє частково усунути ряд перешкод та спрямований на отримання якісної інформації про рівень економічної безпеки підприємств нафтогазової, машинобудівної та харчової промисловості із врахуванням специфіки їх господарської діяльності. Результатом оцінки є інформація про рівень безпеки у розрізі окремих індикаторів, функціональних складових та інтегрального показника, що сприяє розробленню оперативних, тактичних і стратегічних рішень суб'єктами безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, безпека, оцінка, індикатор, показник, підхід.

С.М. ШИНКАР

Оценка экономической безопасности промышленных предприятий: методические аспекты

Разработка и реализация каждого решения в сфере экономической безопасности предприятия должны опираться на результаты оценки фактического уровня безопасности. Достоверность, полнота, своевременность и комплексность информационного основания обеспечивает своевременную реализацию защитных мероприятий. Имеющиеся методические подходы к оценке экономической безопасности предприятий характеризуются рядом недостатков, которые затрудняют их практическое применение. Предложенный подход позволяет частично устранить ряд препятствий и направлен на получение качественной информации об уровне экономической безопасности предприятий нефтегазовой, машиностроительной и пищевой промышленности с учетом специфики их хозяйственной деятельности. Результатом оценки является информация об уровне безопасности в разрезе отдельных индикаторов, функциональных составляющих и интегрального показателя, которая способствует разработке оперативных, тактических и стратегических решений субъектами безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, безопасность, оценка, индикатор, показатель, подход.

S. SHYNKAR

Estimation of economic safety of industrial enterprises: methodical aspects

The development and implementation of each decision in the field of economic security of an enterprise should be based on the results of assessing the actual level of safety. Reliability, completeness, timeliness and complexity of the information soil ensures the timely implementation of protective measures. The available methodological approaches to assessing the economic security of enterprises are characterized by a number of shortcomings that make their practical application difficult. The proposed approach allows partially eliminating a number of obstacles and is aimed at obtaining qualitative information on the level of economic security of enterprises in the oil and gas, machine-building and food industries, taking into account the specifics of their economic activities. The result of the assessment is information on the level of security in the context of individual indicators, functional components and an integrated indicator, contributes to the development of operational, tactical and strategic decisions by security subjects.

Keywords: economic security, security, assessment, indicator, indicator, approach.

Постановка проблеми. Поточні умови ведення господарської діяльності вимагають особливої уваги зі сторони власників, керівної ланки та й усіх працівників до процесу забезпечення еко-

номічної безпеки підприємства. Економічна безпека виступає ключовою передумовою не лише ефективного функціонування, але й існування та розвитку будь-якого бізнесу. Проблема забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств перебуває на етапі усвідомлення та пошуку можливих шляхів вирішення. Сьогодні підприємницькі кола, будучи зацікавлені у збереженні бізнесу, стимулюють науковців до вивчення їх досвіду та формування теоретичного базису гарантування безпеки для первинної ланки національної економіки як стабілізатора соціально-економічних процесів в Україні.

Рівень економічної безпеки підприємства змінюється безперервно в наслідок взаємодії із зовнішнім середовищем та під впливом внутрішніх процесів. Ця безперервність і вимагає приділення максимальної уваги оцінці рівня економічної безпеки в кожен окремий період часу для розроблення та реалізації відповідних захисних заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розробці питань щодо підтримки достатнього рівня економічної безпеки підприємства багато уваги приділяють вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: Л. Абалкін, В. Абрамов, О. Ареф'єва, В. Андрійчук, О. Білорус, І. Бінько, Н. Вавдіюк, З. Варналій, О. Власюк, В. Воротін, Т. Васильців, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Горбулін, А. Гордєєв, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, З. Живко, О. Захаров, В. Ковальов, Г. Козаченко, О. Ляшенко, В. Мартинюк, В. Мунтіян, Є. Олейников, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, Я. Пушак, Н. Реверчук, О. Терещенко, В. Франчук, О. Черняк, М. Швець, Л. Шемаєва, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Шликов, О. Шляйфер, В. Ярочкін та інші.

Віддаючи належне науковій і практичній значущості праць провідних учених, слід зазначити, що у сучасній науковій літературі й практиці господарювання підприємств недостатньо досліджені важливі питання забезпечення економічної безпеки промислових підприємств.

Метою статті є формування методичних заasad здійснення оцінки економічної безпеки промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу. На рис. 1 нами виокремлено пріоритети економічної безпеки для вітчизняних підприємств, у відповідності з якими визначено ключові параметри системи економічної безпеки підприємства, що в сукупності доводить важливість інформаційного під-

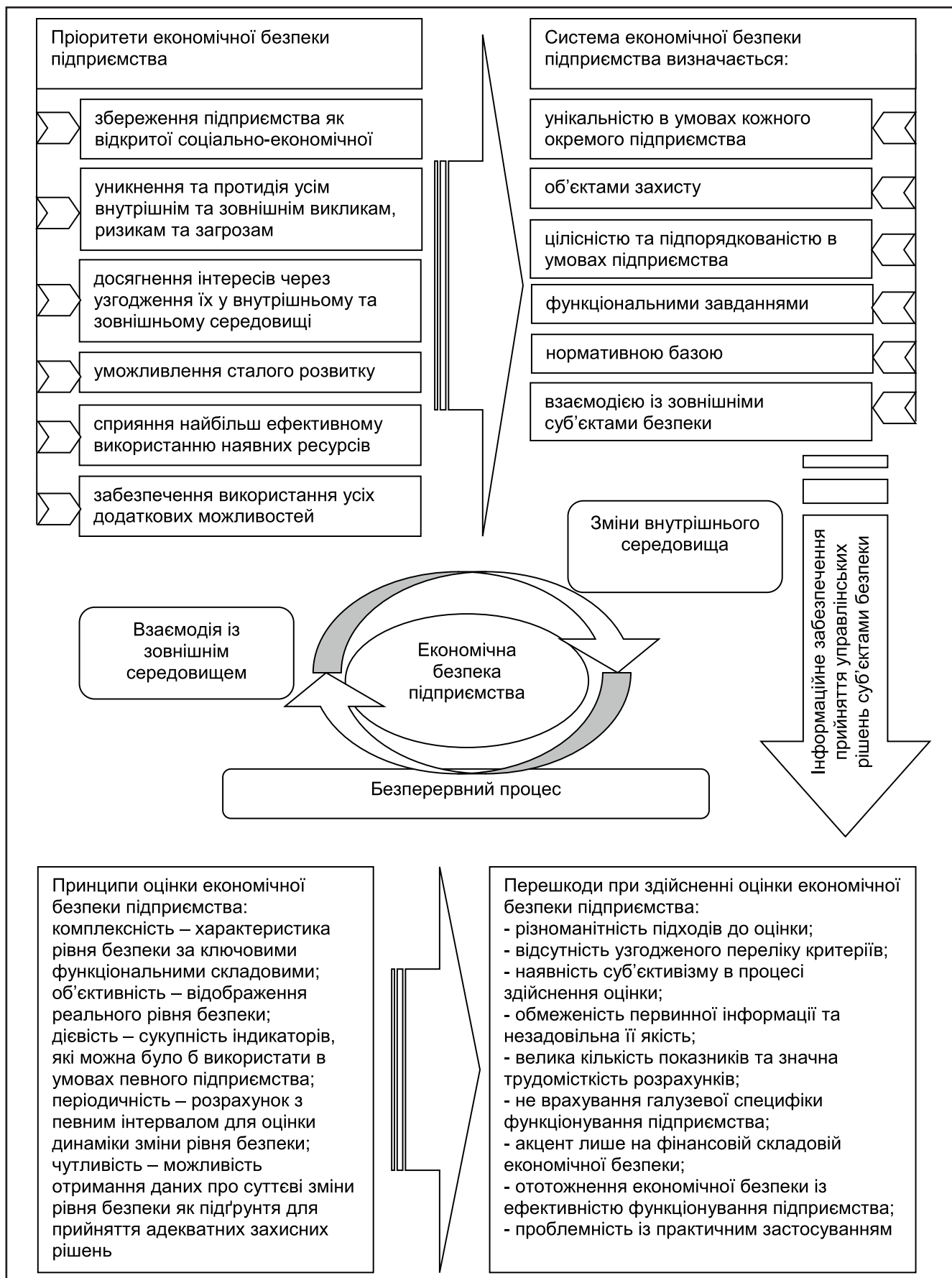
ґрунтя для забезпечення економічної безпеки промислових підприємств. Однією із складових інформаційного підґрунтя дій суб'єктів безпеки є результати оцінки економічної безпеки підприємства, що відображають фактичний стан безпеки основних об'єктів захисту.

Результати ознайомлення із науковим доробком вітчизняних та закордонних науковців [1, с. 19; 2, с. 118; 3, с. 137; 4, с. 98–112; 5, с. 143; 6, с. 112–115] дали можливість визначити ряд ключових перешкод (недоліків) для організації та здійснення оцінки в умовах певного промислового підприємства, які узагальнені і представлені на рис. 1. На нашу думку, першим кроком на шляху вирішення цієї проблеми є формування переліку ключових принципів (див. рис. 1), які повинні визначати процес оцінки економічної безпеки певного промислового підприємства.

Безперечно, що уникнути усіх виявлених недоліків є складно, адже наявність частини з них пов'язано із неузгодженістю думок стосовно суті та ключових завдань самої економічної безпеки підприємства, а також спричинено швидкою зміною умов господарювання. Водночас нами зроблена спроба, спираючись на результати ознайомлення із науковим досвідом, сформувані власний методичний підхід до оцінки економічної безпеки промислових підприємств, беручи за основу ресурсно-функціональний підхід. Послідовність інтегральної оцінки економічної безпеки промислових підприємств нами представлено на рис. 2.

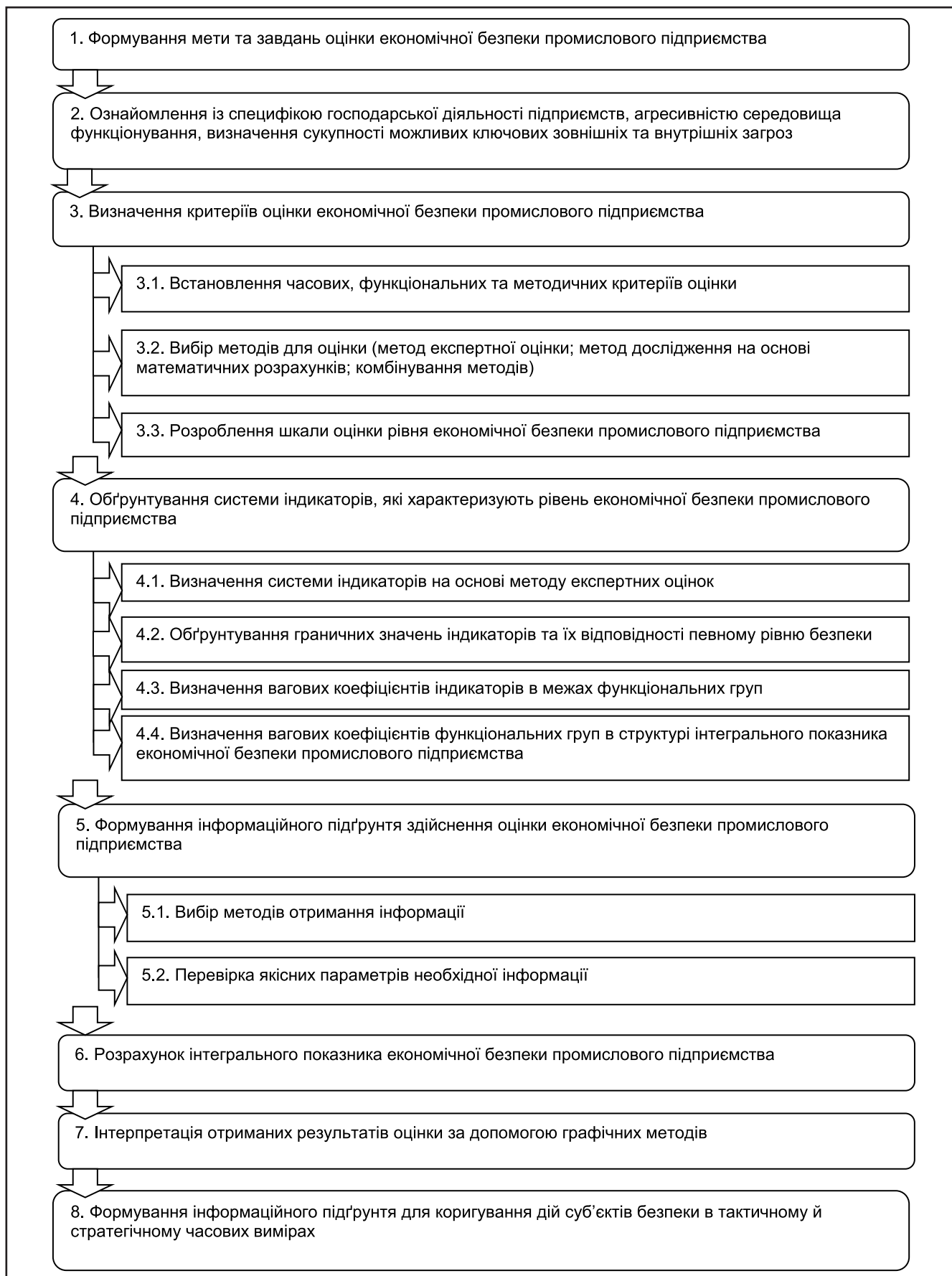
Запропонований нами методичний підхід дозволяє вирішити частину суттєвих недоліків, які присутні у підходах до оцінки економічної безпеки підприємств, в наслідок:

- застосування якісних та кількісних індикаторів, що уможлиблює отримання усесторонньої характеристики рівня економічної безпеки;
- можливість визначення рівня безпеки на трьох рівнях: «індикатор» – «функціональна складова» – «інтегральних показників»;
- здатність оцінити рівень безпеки у розрізі основних функціональних складових (фінансова, кадрова, техніко-технологічна, інформаційна, силова та ресурсна), які найбільш чітко відображають сутність економічної безпеки саме промислових підприємств;
- відмінність у вагових коефіцієнтах для підприємств нафтогазової, машинобудівної та харчової промисловості, які враховують специфіку

Рисунок 1. Методичні основи здійснення оцінки економічної безпеки промислового підприємства

Джерело: сформовано автором

Рисунок 2. Послідовність інтегральної оцінки економічної безпеки промислового підприємства

Джерело: розроблено автором

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

кожного виду діяльності та уможливають отримання найбільш достовірних результатів.

Для оцінки економічної безпеки нами пропонується використання наступних індикаторів:

- фінансова безпека: коефіцієнт автономії; коефіцієнт покриття; чиста рентабельність продажу продукції;

- кадрова безпека: коефіцієнт стабільності трудового колективу; морально–психологічний клімат; відповідність освітнього та інтелектуального рівня працівників характеру виконуваної роботи та системі винагороди;

- техніко–технологічна безпека: коефіцієнт придатності; фондвіддача; ефективність використання виробничих потужностей;

- інформаційна безпека: рівень безпеки документообігу; ефективність обліково–аналітичного забезпечення;

- силова безпека: рівень захисту майна; рівень захисту персоналу;

- ресурсна безпека: матеріаловіддача; повнота використання матеріальних ресурсів.

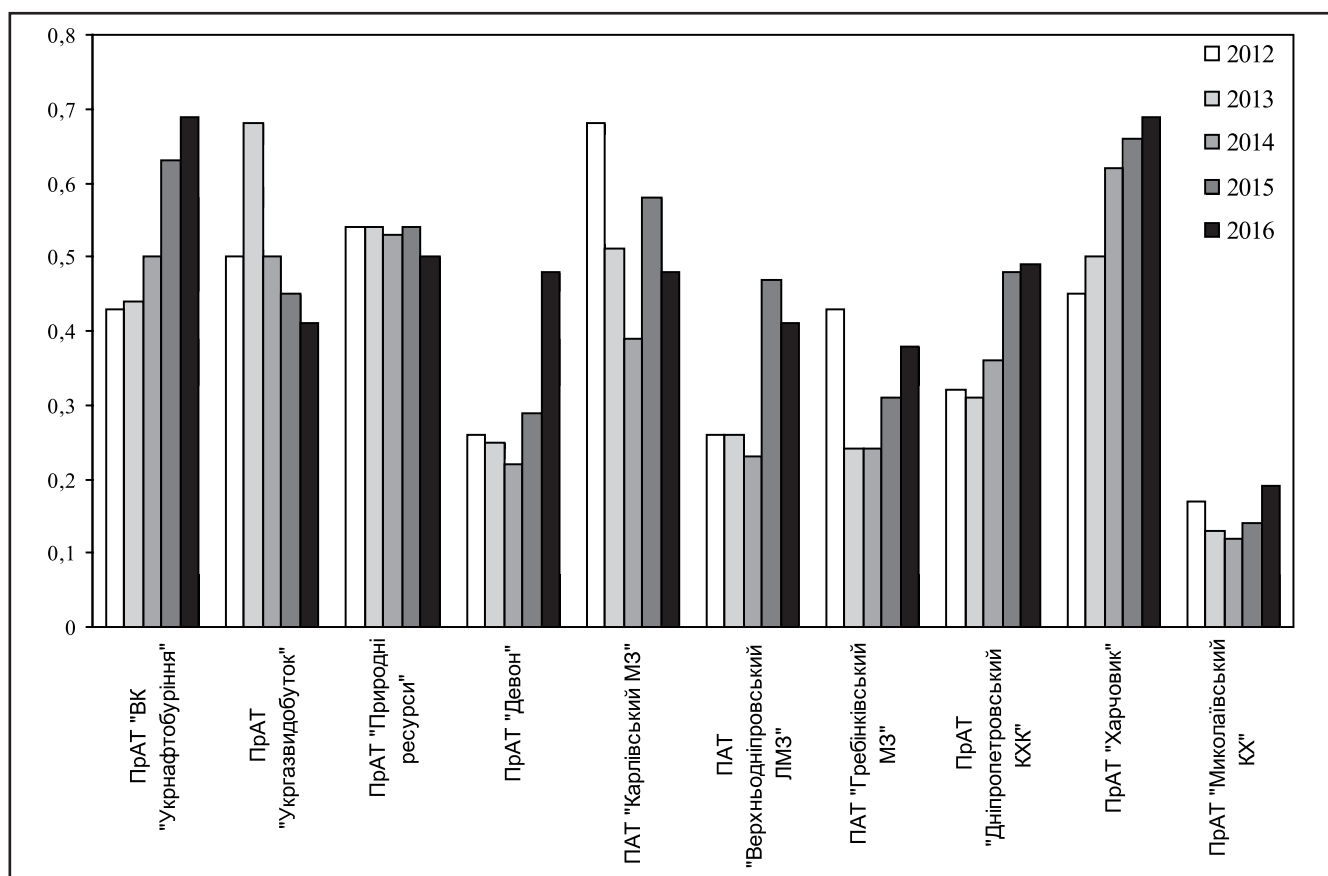
Для кожного індикатора розроблена система граничних значень, що відповідає певним рів-

ням безпеки («високий» (0,75–1,0), «середній» (0,5–0,75), «низький» (0,25–0,5) та «критичний» (0,0–0,25)), та є відмінною для підприємств нафтогазової, машинобудівної та харчової промисловості.

Апробація розробленого методичного підходу була нами здійснена на десяти промислових підприємствах: чотирьох нафтогазової (ПрАТ «Видобувна компанія «Укрнафтобуріння»; ПрАТ «Укргазвидобуток»; ПрАТ «Природні ресурси»; ПрАТ «ДЕВОН»), трьох машинобудівної (ПАТ «Карлівський машинобудівний завод»; ПАТ «Верхньодніпровський ливарно–механічний завод ім. 1–го Травня»; ПАТ «Гребінківський машинобудівний завод») та трьох харчової (ПрАТ «Дніпропетровський комбінат харчових концентратів»; ПрАТ «Харчовик»; ПрАТ «Миколаївський комбінат хлібопродуктів») промисловості.

Результати розрахунку інтегрального показника економічної безпеки промислових підприємств в графічному вигляді представлено на рис. 3.

Аналіз результатів оцінки економічної безпеки у розрізі окремих підприємств дозволив дійти таких висновків:

Рисунок 3. Динаміка інтегрального показника економічної безпеки промислових підприємств

Джерело: розраховано автором

– для підприємств нафтогазової промисловості характерні різні рівні безпеки та відмінності в тенденціях її зміни. Так, для ПрАТ «ВК «Укрнафтобуріння» рівень безпеки був визначений у 2012–2013 рр. – «низький», але у 2013–2016 рр. – «середній» і позитивною є динаміка інтегрального показника – зростання із 0,4, до 0,64. Для ПрАТ «Укргазвидобуток», попри «середній» рівень безпеки, величина інтегрального показника має динаміку до зниження, тобто із 0,61 у 2013 р. до 0,53 у 2016-му. Рівень економічної безпеки ПАТ «Девон» був визначений як «низький»;

– якщо машинобудівні підприємства ПАТ «Карлівський МЗ» та «Гребінківський МЗ» характеризуються коливаннями інтегрального показника в межах «середнього» та «низького» рівня безпеки, то для ПАТ «Верхньодніпровський ЛМЗ» була визначена економічна безпека як «низька»;

– для ПрАТ «Дніпровський КХК» та ПрАТ «Миколаївський КХ» рівень безпеки був відносно стабільним, відповідно на рівні «середній» та «низький», коли для ПрАТ «Харчовик» він коливався між цими значеннями;

– жодне із досліджуваних підприємств не характеризувалося «високим» рівнем економічної безпеки, коли для більшості він був визначений як «низький».

Висновки

Запропонований методичний підхід та здійснена апробація дозволила сформулювати необхідне інформаційне підґрунтя для удосконалення теоретико-методичних засад управління економічною безпекою промислових підприємств із врахуванням специфіки їх господарської діяльності та ступенем впливу зовнішнього середовища. Отримані дані про рівень економічної безпеки є основою для реалізації суб'єктами безпеки адекватних оперативних, тактичних і стратегічних рішень, які б гальмували розвиток внутрішніх та зовнішніх загроз, тим самим формуючи передумови відновлення безпеки до необхідного для ефективного функціонування та сталого розвитку рівня.

Список використаних джерел

1. Ареф'єва О. В. Реструктуризація системи управління фінансовими ресурсами підприємства / О. В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. – 2001. – № 11–12. – С. 17–26.

2. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. / [В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.

3. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення : моногр. / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.

4. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства : моногр. / за заг. ред. А. М. Штангрета. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2017. – 276 с.

5. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Под редакцией Е. А. Олейникова. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.

6. Фінансова безпека машинобудівного підприємства : Методичні засади формування та забезпечення / [Х. О. Мандзіновська, А. М. Штангрет, Я. В. Котляревський, О. В. Мельников]. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2016. – 240 с.

References

1. Aref'yeva, O. V. (2001), Restrukturyzatsiya systemy upravlinnya finansovymy resursamy pidpryyemstva [Restructuring of the management system of financial resources of the enterprise]. Aktual'ni problemy ekonomiky. 2001, Vol. 11–12: 17–26 [in Ukrainian].

2. Ortyns'kyy, V. L., Kernyts'kyy, I. S., Zhyvko, Z. B. (2009), Ekonomichna bezpeka pidpryyemstv, orhanizatsiy ta ustanov [Economic security of enterprises, organizations and institutions]. Legal unity, L'viv, [in Ukrainian].

3. Kozachenko, H. V., Ponomar'ov, V. P., Lyashenko, O. M. (2003), Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: sutnist' ta mekhanizmy zabezpechennya [Economic security of an enterprise: the essence and mechanisms of provision]. Libra, Kyiv, [in Ukrainian].

4. Shtanhreta, A. M. (2017), Oblikovo-analitychne zabezpechennya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva [Accounting and analytical support for managing the economic security of the enterprise]. Ukr. akad. drukarstva, L'viv, [in Ukrainian].

5. Olejnikov, E. A. (1997), Osnovy jekonomicheskoy bezopasnosti (Gosudarstvo, region, predpriyatje, lichnost') [Basics of economic security (State, region, enterprise, person)]. ZAO «Biznes-shkola «Intel-Sintez», Moskva, Rossijskaja Federacija [in Russian].

6. Mandzinov's'ka, Kh. O. Shtanhret, A. M. Kotlyarevs'kyy, Ya. V. Mel'nykov, O. V. (2016), Finansova bezpeka

mashynobudivnoho pidpryyemstva : Metodychni zasady formuvannya ta zabezpechennya [Financial safety of the machine-building enterprise: Methodological principles of formation and provision]. Ukr. akad. drukarstva, L'viv, [in Ukrainian].

Дані про автора

Шинкар С.М.,

Українська академія друкарства (здобувач кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування)

м/т 097951 1272;

e-mail: shtangret.am@ukr.net

Данные об авторе

Шинкар С.Н.,

Украинская академия книгопечатания (соискатель кафедры финансово-экономической безопасности, учета и налогообложения)

м/т 097951 1272;

e-mail: shtangret.am@ukr.net

Data about author

Shynkar S.,

Aspirant Ukrainian Academy of Printing, Lviv

м/т 097951 1272;

e-mail: shtangret.am@ukr.net

DOI: 10.5281/zenodo.1245582

А.М. ШТАНГРЕТ,

М.М. КАРАЇМ

Проблеми розвитку вітчизняної ювелірної промисловості як підґрунтя реалізації антикризового управління

Умови розвитку вітчизняної ювелірної промисловості можна визначити як такі, що характеризуються високою агресивністю зовнішнього середовища функціонування. Ускладнює ситуацію і відсутність у підприємств ювелірної промисловості достатньої гнучкості в управлінні, здатності протидіяти негативному впливу та адаптуватися до швидко змінних умов господарювання. З'ясовано, що вирішення значної кількості проблем можливе шляхом застосування антикризового управління. Розглянуто методичні засади реалізації антикризового управління на підприємствах ювелірної промисловості.

Ключові слова: ювелірна промисловість, підприємство, кризові процеси, антикризове управління.

А.М. ШТАНГРЕТ,

М.М. КАРАИМ

Проблемы развития отечественной ювелирной промышленности как основы реализации антикризисного управления

Условия развития отечественной ювелирной промышленности можно определить как характеризующиеся высокой агрессивностью внешней среды функционирования. Осложняет ситуацию и отсутствие у предприятий ювелирной промышленности достаточной гибкости в управлении, способности противодействовать негативному влиянию и адаптироваться к быстро меняющимся условиям хозяйствования. Выяснено, что решение значительного количества проблем возможно путем применения антикризисного управления. Рассмотрены методические основы реализации антикризисного управления на предприятиях ювелирной промышленности.

Ключевые слова: ювелирная промышленность, предприятие, кризисные процессы, антикризисное управление.

А. SHTANGRET,

М. KARAYM

Problems of the development of the domestic jewelry industry as the basis for the implementation of anti-crisis management

Conditions for the development of the domestic jewelry industry can be defined as those that are characterized by high aggressiveness of the external environment of functioning. Complicating the situation